

04.10.2023

Gdańsk, 25.09.2023
WP.2.2023.0

Dr hab. prof. WSAiB Rafał Ożarowski
Wydział Prawa i Administracji
Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu
im. E. Kwiatkowskiego w Gdyni
r.ozarowski@kadra.wsaib.pl

Recenzja pracy doktorskiej mgr. Oleksandra Veretilnyka pt. *Rola Afganistanu jako insulator state w regionalnych kompleksach bezpieczeństwa*, napisanej pod kierunkiem dr hab. prof. US Renaty Podgórzeńskiej

Afganistan ze swoją złożonością polityczną i mozaiką etniczną od wielu dekad przyciąga uwagę badaczy z całego świata. Historia tego państwa od setek lat jest przepelniona rywalizacją międzynarodową. Jednak wydarzenia, które rozpoczęły się pod koniec lat 70-tych XX wieku zainicjowały długotrwałą erę niestabilności i dysfunkcyjności tego państwa. Z racji tego Afganistan współcześnie najczęściej kojarzy się z wojną, terroryzmem, zagrożeniami dla bezpieczeństwa międzynarodowego i trudnymi problemami społecznymi. Z tego powodu problematyka związana z Afganistanem jest cały czas inspirująca i permanentnie wymaga dogłębnego wyjaśniania i prowadzenia badań, tak aby jeszcze lepiej zrozumieć specyfikę tego państwa.

W nurt tych badań wpisuje się rozprawa doktorska Oleksandra Veretilnyka pt. „Rola Afganistanu jako *insulator state* w regionalnych kompleksach bezpieczeństwa”.

Na wstępie pragnę pogratulować Doktorantowi wyboru tematu, który uznaję za niezwykle trudny i zarazem bardzo oryginalny. Badanie problematyki Afganistanu, czy to w kontekście polityki wewnętrznej, czy też zagranicznej wymaga szerokiej znajomości uwarunkowań związanych z funkcjonowaniem tego państwa, podmiotów sąsiednich i kontekstu regionalnego.

1. Ocena struktury pracy i jej związku z tematem rozprawy

Rozprawa liczy 431 stron i składa się ze wstępu, czterech rozdziałów i zakończenia. Pracę uzupełniają załączniki, bibliografia, spis rysunków i tabel. Na wstępie chcę podkreślić, że temat rozprawy jest zgodny z treścią pracy i poszczególnymi jej rozdziałami.

Struktura rozprawy jest przejrzysta i poprawnie skonstruowana. Pierwszy rozdział ma charakter teoretyczno-eksplanacyjny, kolejne trzy odnoszą się do meritum pracy. Wszystkie rozdziały składają się z jednakowej liczby podrozdziałów, co nadaje całej strukturze pracy wyjątkową przejrzystość. Pozostawiając na boku techniczną ocenę rozprawy, kieruję tu kilka uwag.

Po pierwsze, uważam, że rozdział drugi, który z punktu widzenia tematu rozprawy jest najważniejszy, w mojej ocenie powinien być bardziej rozbudowany i nawet podzielony może na dwa lub trzy rozdziały. Rozdział III traktujący o afgańskim rozumieniu bezpieczeństwa jest potrzebny, aczkolwiek po części też stanowi on wprowadzenie do analizowanej tematyki regionalnych kompleksów bezpieczeństwa. Z tego punktu widzenia umieściłbym go jako rozdział drugi. Z kolei wspomniany już rozdział II w pracy, który jeśli byłby odpowiednio rozbudowany zająłby miejsce kolejnych rozdziałów od trzeciego do czwartego lub piątego.

Po drugie, nie do końca rozumiem zasadność tworzenia rozdziału IV w obecnej formie, jaki został umieszczony w pracy. Uwarunkowania pozycji i znaczenia Afganistanu w regionie są pochodną aktywności państw, które są ważnymi ogniwami w swoich regionach i rozważania te są przedłużeniem wszystkiego, co Autor próbował zawrzeć w rozdziale drugim.

Po trzecie, pomijając moje uwagi do rozdziału IV, jego tytuł jest nieprecyzyjny. Autor wskazuje na uwarunkowania pozycji i znaczenia Afganistanu w regionie. Pytanie brzmi w jakim regionie, skoro w pracy Doktorant udowadnia, że Afganistan jest tzw. *insulator state*, który ma niejasną przynależność regionalną.

Na koniec chciałbym podkreślić, że bibliografia w pracy jest rozbudowana i poprawnie uszeregowana. Składa się ona z kilku części: dokumenty cytowane; encyklopedie, leksykony, informatory; opracowania zwarte; artykuły naukowe; źródła internetowe.

2. Metodologia

W kwestii oceny metodologicznej rozprawy doktorskiej należy wskazać, że Autor we wstępie scharakteryzował przedmiot badań, określił cel rozprawy, postawił pytania badawcze oraz sformułował hipotezy badawcze. Ponadto zostały tu wymienione metody i techniki badawcze, które Doktorant wykorzystał w procesie analizy badawczej. Przedmiot badań został scharakteryzowany obszernie w szerokim kontekście (s. 4-12). Cel rozprawy jest sformułowany prawidłowo, aczkolwiek wyraźnie chcę podkreślić, że nie odpowiada w pełni tytułowi rozprawy. Jeśli mamy brać pod uwagę zaproponowany cel pracy to w tej sytuacji tytuł rozprawy powinien brzmieć np. „Afganistan: pomiędzy podmiotem typu „Insulator State” a

państwem w regionalnych kompleksach bezpieczeństwa” lub chociaż dodać znak zapytania na końcu proponowanego w rozprawie tytułu. W obecnej formule tytuł rozprawy jasno wskazuje, że Afganistan pozostaje „państwem-izolatorem” i to w swojej rozprawie będzie chciał udowodniać Doktorant. Idąc dalej niejasności związane z tytułem budzą zastrzeżenia w zakresie sformułowanych hipotez. Podstawowa zasada metodologiczna jest taka, iż nie można stawiać obok siebie hipotez które wzajemnie się wykluczają. Tak jest w przypadku pierwszej i drugiej hipotezy badawczej. Wynika z tego, że Doktorant chce udowodniać, że Afganistan jest „insulator state” i jednocześnie chce udowodnić, że nim nie jest. Stanowi to błąd metodologiczny i przeczy naukowemu stawianiu hipotezy w celu jej weryfikacji. Pytania badawcze, pomimo moich powyższych uwag są sformułowane poprawnie.

Z zakresie wykorzystanych metod i technik badawczych Doktorant wskazał na zastosowane metody: porównawczą, analizę systemową, instytucjonalno-prawną oraz jak to sam określił, metody pomocnicze – analizę treści i metodę decyzyjną. Szerokie spektrum wymienionych przez Autora metod zasługuje na uznanie, jednak mam tu swoje wnioski i kilka uwag.

Metoda instytucjonalno-prawna została właściwie wykorzystana, aczkolwiek nie służy ona, tak jak wskazał autor analizie dokumentów. Stosuje się ją przede wszystkim, aby zobrazować funkcjonowanie instytucji polityczno-prawnych, a analiza dokumentów prawnych jest tu jedynie pomocnicza. Z resztą analiza tekstów źródłowych stanowi osobną metodę, którą również wymienił Autor w spektrum metod wykorzystanych. Duże znaczenia miała także metoda porównawcza, którą Doktorant właściwie zastosował i umożliwiła ona dokonanie próby komparatystycznej różnych regionalnych kompleksów bezpieczeństwa w kontekście roli Afganistanu.

Z kolei nie bardzo rozumiem wskazanie przez Doktoranta metody systemowej. Przede wszystkim, żeby poprawnie zastosować metodę systemową najpierw należy właściwie zdefiniować system wraz ze strukturą, zmiennymi zależnymi i zmiennymi niezależnymi. Doktorant w żaden sposób tego nie uczynił. Myślę, że Autor rozprawy uległ przekonaniu, które dość często zdarza się w pracach naukowych, w tym w rozprawach doktorskich, że warto uwzględnić metodę systemową, bez jej faktycznego zastosowania, bo być może to podniesie wartość naukową rozprawy. W rzeczywistości potem efekt jest odwrotny i Doktorant naraża się na krytykę.

Autor rozprawy dokonał we wstępie krytycznej analizy literatury. Wymienił głównych badaczy prowadzących badania nad problematyką afgańską w Polsce i ich publikacje. Podobnie przedstawił kwestię literatury w nauce polskiej w zakresie stosunków amerykańsko-

afgańskich. Zawarł również odniesienie do autorów z tzw. szkoły kopenhaskiej, którzy przyczynili się do rozwoju teorii regionalnych kompleksów bezpieczeństwa. Krytyczną analizę literatury uznaję za poprawną, aczkolwiek brakuje mi tu znacznie szerszego spektrum tej analizy zwłaszcza, że Doktorant wykorzystał także literaturę anglojęzyczną i w szerokim zakresie literaturę rosyjskojęzyczną.

Dodatkowo, już na koniec tej części, uważam, że we wstępie rozprawy Doktorant powinien zaznaczyć w jakiej dyscyplinie naukowej została przygotowana rozprawa. Stanowi to ważny element całokształtu metodologii pracy, który jest powiązany z zastosowanymi metodami i technikami badawczymi.

3. Ocena merytoryczna rozprawy

Pierwszy rozdział ma charakter teoretyczny i odnosi się do zagadnień teorii regionalnych kompleksów bezpieczeństwa. Jest on dobrze napisany i przejrzysty w swojej formie. Doktorant wyjaśnił tu zagadnienia teoretyczne związane z kategorią bezpieczeństwa, następnie regionalnego kompleksu bezpieczeństwa, który stanowi kluczowy element w analizie zawartej w pracy. Autor właściwie wyjaśnił założenia Szkoły Kopenhaskiej, w które wpisuje się teoria regionalnych kompleksów bezpieczeństwa. Przedstawione zostały liczne przykłady, jako wsparcie założeń teoretycznych. Jednym z przykładów jest przytoczony konflikt indyjsko-pakistański w Azji Południowej. Uważam, że ma on swoje uzasadnienie, aczkolwiek nie zgadzam się z tezą, jak Autor podaje, że „nadal istnieje duże ryzyko wybuchu wojny między Indiami i Pakistanem” (s.35). Od czasu wejścia w posiadanie broni nuklearnej przez te państwa, ryzyko wybuchu wojny pomiędzy tymi państwami zostało ograniczone do minimum. Kolejna teza na tej samej stronie przytoczona przez Autora, że „na Bliskim Wschodzie również istnieje duże prawdopodobieństwo wybuchu nowych wojen”, w tym pomiędzy Izraelem i Iranem, Izraelem i Libanem oraz Syrią i Izraelem jest niesłuszna. Akurat w czasie obecnym ryzyko wybuchu wojny pomiędzy Izraelem i Iranem lub Izraelem a wymienionymi państwami arabskimi jest niezwykle mało prawdopodobne. Żadne z tych państw nie ma interesu, aby rozpocząć wojnę, tym bardziej, że Syria czy Liban nie mają w ogóle potencjału, aby prowadzić samodzielną wojnę z Izraelem. Przy formułowaniu tezy lub jej cytowaniu, warto wziąć pod uwagę wiele czynników w zakresie rozpoznania określonych potencjałów państw, zdolności operacyjnych i regionalnych uwarunkowań w zakresie prawdopodobieństwa działań wojennych.

W kolejnej części o „państwach-izolatorach” Doktorant prawidłowo analizuje i wyjaśnia to zjawisko w ramach regionalnych kompleksów bezpieczeństwa. Wymienia też „państwa-izolatory” i dokonuje wyjaśnienia ich roli w sferze bezpieczeństwa międzynarodowego. Słusznie rozważa przypadek Turcji i Grenlandii w kategorii „państwa-izolatora”, bowiem znajdują się tu liczne wątpliwości. Ostatnia część tego rozdziału stanowi dopełnienie teoretyczne i uznaję ją za ważną w tym rozdziale.

Drugi rozdział został poświęcony już Afganistanowi w odniesieniu do sąsiadujących z nim regionalnych kompleksów bezpieczeństwa. Trzy omówione regionalne kompleksy bezpieczeństwa zostały scharakteryzowane prawidłowo. Afganistan znajduje się centralnie pomiędzy tymi regionalnymi kompleksami bezpieczeństwa. Autor podjął się próby analizy, czy Afganistan stał się częścią któregoś z analizowanych kompleksów. Pod względem merytorycznym cały rozdział uznaję za bardzo wartościowy i kluczowy dla tej rozprawy. Tak jak już wspominałem myślę, że nawet powinien on być bardziej rozbudowany i podzielony na dwa lub więcej rozdziałów.

Trzeci rozdział jest również bardzo wartościowy i dobry merytorycznie. Autor dokonał wielopłaszczyznowej charakterystyki specyfiki Afganistanu z uwzględnieniem czynników etniczno-religijnych, kulturowych i politycznych. Szczególnie zajmująca i niezbędna dla zrozumienia Afganistanu i jego cech polityki wewnętrznej jest część poświęcona Loja Dżirdze, która zajmuje od dawnych czasów istotne miejsce w afgańskim systemie politycznym i odzwierciedla plemienny charakter państwa. Bardzo dobrze, że Doktorant zdecydował się, aby poświęcić tej instytucji cały podrozdział.

Ostatni rozdział jest poprawny merytorycznie, chociaż wskazywałem już w tym aspekcie swoje wątpliwości w kwestii strukturalnej. Uważam z założenia, że aktywność różnorodnych organizacji lub układy, w ramach których pojawia się Afganistan nie warunkują jego włączenia w regionalny kompleks bezpieczeństwa. Gdyby tak było nie prowadzonoby rozważań o Turcji jako państwie-izolatorze, która jest od długich dekad członkiem NATO. Z resztą w przypadku Afganistanu Doktorant sam dochodzi do tego wniosku i myślę, że nie trzeba było komponować całego rozdziału na ten temat, aby wyciągnąć właściwe wnioski.

W podsumowaniu tej części pragnę podkreślić głęboką wiedzę Doktoranta na temat polityki wewnętrznej i zagranicznej Afganistanu, umiejętność analizy regionalnych kompleksów bezpieczeństwa i zdolność do formułowania wniosków wyprowadzonych z badań w rozprawie.

4. Uwagi bibliograficzne i techniczne

Pod względem językowym rozprawa jest bardzo dobrze napisana. Bardzo rzadko zdarzają się tzw. „literówki” czy błędy językowe. Poza tekstem praca jest wzbogacona o liczne tabele i wykresy, a na końcu znajdują się mapy jako załączniki.

Dobór źródeł i materiałów w bibliografii jest właściwy i z uwagi na swoją ilość zasługuje na podkreślenie. Ponadto chciałbym szczególnie wyróżnić wykorzystanie przez Doktoranta w szerokim zakresie literatury rosyjskojęzycznej. Wiadomo, że zasoby rosyjskojęzyczne na temat Afganistanu są obszerne i wartościowe. Brakuje mi tu jedynie dwóch monografii polskiej afganolożki Jolanty Sierakowskiej-Dyndo pt. „Granice wyobraźni politycznej Afgańczyków” (1998) i „Afganistan – narodziny republiki” (2002). Wykorzystanie tych dwóch publikacji książkowych mogłoby wzmocnić jeszcze wartość rozdziału trzeciego.

5. Konkluzja

W ramach konkluzji pragnę podkreślić, że pomimo moich uwag i sugestii skierowanych do Doktoranta, recenzowaną rozprawę doktorską oceniam pozytywnie. W związku z powyższym uważam, że przedstawiona do recenzji praca spełnia wymogi rozprawy doktorskiej w ramach dyscypliny nauk o polityce i administracji i **wnioskuje o dopuszczenie mgr. Oleksandra Veretilnyka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

